

Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava o instrumentima za utvrđivanje i kazivanje činjenica o ratnim zločinima

**Beograd, Srbija
29. oktobar 2007.**

Konsultacije su organizovali Fond za humanitarno pravo, Documenta i Istraživačko-dokumentacioni centar. Učestvovalo je 36 predstavnika organizacija za ljudska prava iz regije. Uvodničari su bili Nataša Kandić (Fond za humanitarno pravo, Srbija), Vesna Teršelić (Documenta, Hrvatska) i Mirsad Tokača (Istraživačko-dokumentacioni centar, BiH), a moderator skupa Sandra Orlović (Fond za humanitarno pravo, Srbija). Mediji koji su izvestili o konsultacijama su Danas, Beta, Pcnen.com, Infobiro.tv, Radio Slobodna Evropa, Crnps.org.rs i H-Alter.

Zadatak organizacija za ljudska prava treba da bude zagovaranje uspostavljanja zvaničnog regionalnog tela za utvrđivanje i kazivanje činjenica o ratnim zločinima.

Ja podržavam pravljenje te komisije, u tome je stvar, nego je samo to jako teško u ovoj situaciji kada se država, politička elita i društvo nisu odredili u odnosu na prošlost. (Biljana Kovačević-Vučo, Komitet pravnika za ljudska prava, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Potrebna je naša saradnja regionalna, pitanje je par ekselans regionalnog karaktera, znači mi možemo da vršimo pritisak na razne načine, kao što se već to događa, da se osposobe nacionalni pravosudni sistemi da ova suđenja dobiju kredibilitet za suđenja pred nacionalnim sudovima. Ali takođe možemo da vršimo pritisak, da lobiramo i doma i vani, da dođe do osnivanja jednog zvaničnog regionalnog tijela za utvrđivanje istine. (Slobodan Franović, Crnogorski helsinški komitet za ljudska prava, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Ovakva vrsta tela, komisije, terminološki možemo raspravljati o tome, jeste jedna vrsta imperativa. Dakle, svi smo govorili o tome kako su prošle nacionalne komisije, da je to bio potpuni debakl i meni se čini baš zato jeste potrebna jedna ovakva komisija.(...) Ako nastupimo regionalno, to onda zaista ima veću težinu. (Aida Ćorović, Urban In, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Možda je to pomirenje i diskutabilno, ali Komisiju za istinu sigurno je trebalo formirati. (...) Naš je cilj da kad se već napravi to regionalno tijelo koje će raditi to što će raditi, ono bude prihvaćeno u regionu, rezultati budu prihvaćeni u regionu. (Jezdimir Milošević, Mirovna akcija humanista, BiH, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Sigurno treba podržati uspostavljanje regionalnog mehanizma za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima na području bivše Jugoslavije. (...) mislim da zagovaranje uspostavljanja ovakvog tijela treba između ostalog biti i zadatak organizacija za ljudska prava i smatram da to treba biti

jedan organizovan nastup. (Miroslav Živanović, Centar za ljudska prava, BiH, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

To regionalno telo treba biti fokusirano na žrtve i činjenice ali ne sme da utvrđuje odgovornost za počinjene ratne zločine.

Mi moramo, kao organizacija za ljudska prava, da stvorimo jedan javni prostor za žrtve jer to pre svega u cilju zagovaranja ovog tela treba da bude naš mandat i naša platforma. (...)Da zapravo ta komisija treba da bude to mesto, prostor preko kojeg će žrtve moći da ispričaju ono što im se dogodilo. (Andrej Nosov, Inicijativa mladih za ljudska prava, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Prva je odrediti period utvrđivanja činjenica. Da li je to 1992-1995. ili 1991-1995, ili kada je u pitanju Kosovo 1999-2000. Znači, tačno se mora utvrditi period gdje ćemo utvrđivati određene činjenice. Druga stvar jeste koje činjenice ćemo utvrđivati. I treća stvar koji je period rada tog tijela. To ne može biti pet godina ili tri godine jer ljudi očekuju nekakve rezultate. (...) stvarno treba reducirati činjenice koje ćemo mi utvrđivati jer se bojim da ako zagrizemo prevelik zalogaj, da ga nećemo moći sažvakati. Normalno je da ćemo utvrđivati činjenice, ali ne bismo smjeli sebi uzeti za pravo da sada mi utvrđujemo odgovornost. (Vehid Šehić, Forum građana Tuzle, BiH, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Mislim da je to vrijedna i doba inicijativa i treba je podržati, pogotovo što vidim da zapravo postoji jedna energija u tom smjeru, ali to je jako, jako zahtjevna stvar. (...) Regionalni pristup u dokumentiranju svih žrtava, svih nestalih, to je nešto što mislim da ne smjemo zaboraviti, što ne smjemo odložiti, nego mora biti završni posao koji takođe traži koaliranje u pojedinim zemljama i međusobnu suradnju. (...) Takođe ta regionalna inicijativa biće u sustavnom praćenju suđenja za ratne zločine koji pak mogu doprinjeti i dokumentiranjem iz lokalnih suđenja povreda koje su tamo već utvrđene, a mi ih ne znamo. Mislim da te inicijative treba dalje završiti i raditi svojim radom. (Katarina Kruhonja, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Hrvatska, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Činjenice o žrtvama jesu važne ali jednako su važne činjenice o tome što je pethodilo zločinima, zatim politički kontekst, uzroci rata i interpretacija činjenica.

Važan je ovde, pošto se govorilo o žrtvama, taj nivo, na kojem neke organizacije već godinama rade. Drugi nivo jesu fakti, ali ne samo vezani za rat nego i za ono što je prethodilo. Biljana je govorila o političkom kontekstu, znači o politikama koje su dovele do rata. Tu pre svega mislim na Srbiju zato što je to najkompleksnije i rekla bih najvažnije. I treće jeste ta interpretacija koja će sigurno imati razne oblike iz raznih uglova, i to je nešto što će biti isto predmet rasprava narednih decenija. Mislim da nama tek predstoji takva rasprava. (Sonja Biserko, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Pored utvrđivanja istine, ono što je jako bitno jeste priznanje istine. Međutim, imajući u vidu dosadašnja iskustva zaštita narušenih ljudskih prava putem institucija sistema, ona ne daju

pravo na veći optimizam malo je ljudi dobilo satisfakciju. Pored utvrđivanja činjenica, neophodno je takođe, istražiti uzroke zla, ideologije zla (...) i treba utvrditi i odgovornost medija, koja se takođe može svrstati u ove uzroke zla, otkrivanje interesa koji deformišu istinu. (Semiha Kačar, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Ako neko misli da ćemo mi proizvesti izveštaj i da će taj izveštaj onda sakupljati negde prašinu, takvo nam tijelo onda ne treba. Dakle, iz te faze, iz tog traganja za istinom, moramo ući u fazu truth telling-a, dakle govorenja istine, pa ako hoćete i naše interpretacije, dakle tog tijela. Dakle, ono mora interpretirati neke stvari, bez nekih velikih zaključaka u smislu da pokaže, da objasni, da stvar bude potpuno jasna. (Mirsad Tokača, Istraživačko-dokumentacioni centar, BiH, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Činjenice su samo jedan od najvažnijih faktora, ne možeš na lažnim činjenicama da baziraš kvalitetan zaključak, ali ne možeš da pretenduješ da formiraš komisiju koja će se baviti istinom, odgovornošću, pomirenjem, pretpostavljam ne odgovornošću u smislu sudskog kažnjavanja ali bilo kojom drugom, a da ipak neke zaključke nemaš, jer postoji nešto u odnosu na šta se određuješ. Ne može da se iskrivljuje stvarnost, ne mogu da se falsifikuju činjenice, ne smeju da se izbegavaju nezgodne činjenice, što kaže Veber, ali interpretacija činjenica jeste naš zadatak. (Biljana Kovačević-Vučo, Komitet pravnika za ljudska prava, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Potrebno je intenzivirati proces konsultacija i formirati koaliciju za zagovaranje regionalnog tela i strategija prema javnosti, udruženjima žrtava, nacionalnim i međunarodnim institucijama.

Važno je da delujemo prema javnosti da bi na neki način to moglo da padne na plodnije tle. I onda je tu dragoceno da imamo ovakve povremene konsultacije, gde bi na neki način koordinirali ovakve aktivnosti tako da to da sinergetski efekat, da mi kao nevladine organizacije bar koliko možemo na tom planu uradimo. (Aleksandar Popov, Centar za regionalizam, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Prije nego što bismo govorili o regionalnim telima, mislim da bismo trebali u idućoj godini ili dvije intenzivirati proces konsultacija. I ne samo konsultirati se, nego određeni broj inventivnih prijedloga i pozitivnih praksi involvirati u rad, a rekao bih i u programske tekstove čak ove tri organizacije ili partnerskih organizacija. (Gordan Bodog, IzMir, Hrvatska, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Meni se čini da će biti mnogo više onih koji podržavaju sam proces formiranja komisija ukoliko počne veoma široka javna rasprava koju ćemo uspeti na neki način da stavimo u javni prostor. Mislim da možemo naći na neki način saveznike u tim društvima, udruženjima žrtava, možemo naći i na mnogim drugim mestima na kojima možda nismo očekivali, ali je problem nekako probiti taj prostor i izabrati dobru strategiju kako to da uradimo. (Maja Stojanović, Inicijativa mladih za ljudska prava, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Ja sam za to da se ta komisija, da li će zvati Regionalna komisija ili nekako drugačije, malo proširi, ne da padne teret samo na tri organizacije koje su sada kičmeni stub nadam se buduće zajedničke aktivnosti, da se proširi recimo i na Makedoniju i na Kosovo i tamo u Bujanovac i Preševo, gde ima da se radi i gde treba da se radi. Nije problem kako ćemo je nazvati komisija, treba da se stvori i treba da se proširi. (Behxhet Shala, Kosovski odbor za zaštitu ljudskih prava, Kosovo, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Za osnivanje regionalnog tela potrebna je podrška i saradnja država u regionu.

Ne možemo mi da razgovaramo o alternativnoj komisiji, i da očekujemo podršku države. Ovo je zapravo pitanje kokoške i jajeta. Mi kao civilno društvo, kao nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima i tranzicionom pravdom, treba da pravimo pritisak na državu da prihvati naše rezultate. Ne možemo mi unapred da dobijemo podršku države jer smo onda servis države i mi to ne želimo da budemo. (Biljana Kovačević-Vučo, Komitet pravnika za ljudska prava, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Naše države vode političke elite koje su nas vodile i u ratove. (...) Ko god joj [Vladi Crne Gore] ponudi da formira ovu komisiju, ona će je formirati odmah, samo što će im ta komisija, kao i cijela Crna Gora, biti fasada, demokratska šminka za dodvoravanje institucijama. (Sabina Talović, Građanski informativni otvoreni centar Bona Fide, Crna Gora, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Osobno sam apsolutno protiv državne komisije, ali, što je Nataša spomenula, čini mi se da je ključno stvoriti dakle nezavisnu komisiju koja će imati na neki način podršku ili legitimitet od strane nacionalnih država, kao što je model Haškog suda. (Gordan Bosanac, Centar za mirovne studije, Hrvatska, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Naša strategija kao organizacija civilnog društva mora biti da ova komisija dobije podršku država. Ako ona ne bude državna, onda da dobije taj status, i za to imam dva argumenta. Prvi jesu državne, vojne i civilne arhive. (...) Drugo važno pitanje jeste šta je sa rezultatom komisije. Ako to bude nezvanična inicijativa, ja se plašim da će to završiti kao i udžbenici istorije koje je Sonja [Biserko] spomenula. Mi danas imamo jedan alternativni udžbenik istorije, koji sve države u regionu ne žele da stave u svoj curriculum upravo zato što je reč o jednoj nezvaničnoj inicijativi istoričara. (Andrej Nosov, Inicijativa mladih za ljudska prava, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Mi smo u stanju nezavršenog rata, pre nego na pragu izgradnje mira, tako da je ova situacija ne da ne ide u prilog tome, nego sigurno nema šanse da se tri vlade u tri države dogovore oko formiranja jedne regionalne komisije. (Aleksandar Popov, Centar za regionalizam, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Da se taj regionalni aspekt zapravo preokrene paradoksalno u korist onoga što hoćemo napraviti, dakle zaboravimo institucije, zaboravimo komisije nacionalne i regionalne sa legitimitetom, ne samo nacionalnih vlada nego i društava. Kod nas se izgleda većina kršenja

ljudskih prava dogodila sa većinskim pristankom i postoji većinski pristanak da se to zabašuruje. Možemo učiniti nešto drugo, a to je da se samo zajedničkim naporom taj posao može obaviti kompletno. (Srđan Dvornik, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Hrvatska, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Apsolutno ne verujem u ove zvanične, državne komisije. Zapravo u tim komisijama, u tim telima, ima ljudi koji su odgovorni za rat i sve ratne posledice, tako da oni nisu zainteresovani da se utvrdi istina i sve rade da se istina ne utvrdi. Znači, njima ne verujem, ali ipak ne isključujem savez sa njima jer moramo sa njima da saradujemo do neke granice. (Behxhet Shala, Odbor za zaštitu ljudskih prava, Kosovo, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Nevladine organizacije mogu da organizuju javnu raspravu o inicijativi za formiranje regionalnog tela ali ne mogu da formiraju komisiju koja bi imala moć da ustanovi i obezbedi priznanje činjenica.

Neka je čak u Srbiji bilo 70 ili 80 posto onih koji su podržali Miloševićevu politiku, ali ne postoji drugi način na ovakvom prostoru kao što je zapadni Balkan, a to je da nađemo načina da te vlade kod kojih nema političke volje, da nađemo neki model, neki modus, neki kanal tako da ih privedemo toj obavezi utvrđivanja činjenica. Bez toga je ta bitka sa nasleđem onda potpuno izgubljena, ostajemo sa interpretacijama koje postoje danas i ne ostavljamo apsolutno nikakvu nadu u pomak budućim generacijama. bitka je izgubljena ako ostanemo na tom alternativnom nivou, ako ostanemo i budemo zadovoljni onim što radimo. Možemo samo da pomognemo, mi nismo politički akteri. (Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo, Srbija, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Regionalni pristup nije nametanje zajedničkih pogleda nego je jedini način da se na potpun način utvrdi šta se desilo.

Regionalna suradnja nije neko nametanje zajedničkih pogleda, nego je upravo jedini način da se ovom našem kompleksnom slučaju stvari kompletno ustanove i to je jedna stvar gdje čak ni nacionalisti zapravo nemaju onda šta reći jer se na dijelu demonstrira šta zapravo znači da prihvaćamo odgovornost, makar nismo ništa krivi, da prihvaćamo odgovornost da zločini koji su činjeni u ime naših nacija budu utvrđeni. (Srđan Dvornik, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

Potrebno je formiranje jednog portala na kojem bi se čuvali i bili dostupni podaci i činjenice koji se odnose na suočavanje s prošlošću.

Neka vrsta portala ili nekog veb sajta na kojem bismo svi mi bili linkovani sa svojim arhivama, sa svojim dokumentacijama. Mislim da je neophodno da to sada u svakom momentu, pošto već svi imamo određene arhive, dokumentacije, knjige, fime, bude dostupno svima koji se time bave. Treba uspostaviti komunikaciju sa onim državnim institucijama u svakoj od pojedinačnih zemalja koje se na ovakav način bave ovom temom, tako da ne treba ni njih isključivati. (Sonja

Biserko, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)

*Ovaj portal o kome je govorila Sonja i još neko, koji bi trebalo postaviti, bio bi jako važan. Između ostalog i zbog toga što postoji mnogo nas ili individualaca i individualki, pojedinki, ili pak malih organizacija koje jako puno rade u svojim lokalnim sredinama. A taj portal, ta saradnja sa vama bi bila jako, jako velika podrška bar kad je u pitanju sama bezbednost aktivista i aktivistkinja koje se bave ovim pitanjima u svojim sredinama. (Sabina Talović, Građanski informativni otvoreni centar *Bona Fide*, Crna Gora, Regionalne konsultacije sa organizacijama za ljudska prava, Beograd, Srbija, 29.oktobar 2007.)*